

МУСИҚА САНЪАТИ ОРҚАЛИ ЁШ АВЛОДНИ МАЪНАВИЙ ТАФАККУРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ (қорақалпоқ халқ мусиқаси асосида)

Моянов Ы.Ж., ЎзДСМИ Нукус филиали доценти, PhD

Аннотация. Мазкур мақолада ёш авлодни маънавий-маърифий тафаккурини шакллантиришда мусиқа санъатининг ўрни, мусиқа маданияти дарсларида, синф ва мактабдан ташқари турли мусиқавий тадбир ва машғулотлар жараёнида амалга оширилиши илмий тарзда ёритиб берилган.

Калит сўзлар: ёш авлод, мусиқа маданияти, ижтимоий онг, маънавият, тафаккур, ахлоқий маданият, синф, мактаб, тадбир, мусиқа санъати, санъат, қорақалпоқ халқи, фазилят, таълим-тарбия, билим, кўникма.

Ўзбекистон Республикасида ривожланган, тараққий этган жамиятни қуриш иши жадаллик билан бораётган бугунги кунда ёш авлодни ҳар томонлама камол топтириш, уларни маънавий-ахлоқий маданияти шаклланган, сиёсий саводхонлиги юксак шахс этиб тарбиялаш, эстетик маданиятини ошириш муҳим масалалардан бири бўлиб келмоқда. Айни вақтда ёш авлодни ҳар томонлама камолотга етказиш борасида бир қатор ижобий ишлар амалга оширилмоқда, таълим мазмуни бутунлай қайта ишлаб чиқилиб миллий қадриятлар, анъаналарни чуқур ўрганиш озод республика фуқароларининг асосий бурчларидан бири бўлиб келмоқда. Ўсиб келаётган ёш авлодни маънавий-ахлоқий фазилятларини тарбиялаш жараёнини кенг кўламда олиб боришда санъат, хусусан, мусиқа санъатини мукамал ўрганиш катта тарбиявий кучга эгадир. Зеро, бу санъат энг қадимий, айни чоғда замонавий ва халққа яқин бўлган санъат тури саналади.

Мусиқа санъати кишиларнинг ҳис-туйғуларига таъсир этишдан ташқари, нафас олиш, қон айланиш, юрак уруши, мушаклар ҳаракатида ва катта мия биотокларининг ўзгаришига ҳам бевосита таъсир кўрсатиши илмий асосда исботлаб берилган. Алишер Навоийнинг айтишича, санъат ҳам, санъаткор ҳам тўғри ва ҳаққоний бўлмоғи лозим. Чунки санъатдаги тўғрилиқ ва ҳаққонийлик халққа чинакам фойда келтириши мумкин. Моҳир созанда, Ўзбекистон халқ бахшиси Ғайрат Утемуратов дуторда ижро этган «Кунхожа», «Жама шығанақ», «Бозатаў» каби куйлари кишини чуқур уйга толдиради, ўзоқ ўтмишни, ҳаёт кечинмаларини эслашга ундайди. Қорақалпоғистон халқ бахшиси Турғанбай Қурбановнинг дутор бахшичилигида ижро этган қўшиқлари эса, тингловчига завқ-шавқ бахш этади, унинг чехрасини очади, кайфиятини кўтаради. Ўта моҳирлик билан ижро этган «Жекке баслы», «Жети асырым», «Муўса сен яр», «Еллерим барды» в.х.к асарлари инсонни маънавий руҳда тарбиялашда катта кучга эгаллигини кўрсатиб бўлади. Шунинг учун маданий-эстетик жиҳатдан тарбия топган киши, айни пайтда юксак ахлоқий фазилят эгаси ҳам бўлади. Ўқувчи-ёшларни маданий-эстетик руҳда тарбиялаш ахлоқий-жисмоний тарбиянинг ажралмас қисми саналмоғи лозим, улар билан биргаликда ушбу жараёни олиб бориш таъкидланади. Ахлоқий ва маданий эстетик тарбиянинг бирлиги ёш авлод орасидаги муносабатларга доир тушунчаларнинг шаклланиши, яъни маданий эстетик дид ва эҳтиёжнинг вужудга келиши учун диалектик асос бўлиб хизмат қилади.

Россия педагогикасининг асосчиси ва мутафаккирларидан бири В.А.Сухомлинский таъкидлашича: “Муסיқа тарбияси-бу муסיқа тарбияси эмас, балки даставвал инсон тарбиясидир, муסיқа туфайли инсонда олижаноблик, улуғворлик, гўзаллик ташқи дунёдагина эмас, балки ўнинг ўзида ҳам мавжуд эканлиги тўғрисидаги тасаввур юзага келади. Муסיқа ўз ўзини тарбиялашнинг қудратли воситасидир”. [2]

Касбий муסיқа ривожланмасдан анча олдин халқ қўшиқларида одамларнинг ҳаёти адолатли ва ишончли этиб тасвирлантирувчи порлоқ муסיқавий – поэтикали образ шаклланди. Мана шунинг учун ҳам буюк композиторлар халқ қўшиқларини миллий муסיқа санъатининг ривожланиш манбалари бўлиб ҳисоблашган. Халқ қўшиғи ва ҳамма муסיқа қўшиқлар бу мутахассис композитор ижодининг асоси бўлиб топилди. «Муסיқани халқ яратади, биз бастакорлар фақатгина уни мослаштирамиз» - деган эди рус операси жанрига асос солувчи машҳур рус классики романс, опера, симфония, аратория жанрига катта ҳисса қушкан М.И.Глинка.

Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон ижодкор зиёлилари вакиллари билан учрашувдаги маърузасида қуйдагича фикрларни билдирган эди.

«Шу ўринда, яна бир масалага сизларнинг эътиборингизни қаратмоқчиман. Гап санъаткор одоби, уларнинг юриш-туриши, кийиниш маданияти, муомаласи билан бошқаларга, энг аввало, ёшларимизга ўрнатилган бўлиши зарурлиги ҳақида бормоқда.

Хушовоз хонанда Санобар Раҳмонованинг бир пайтлар қуйлаган дилбар қўшиқларини томошабинлар ҳозир ҳам соғиниб эслайдилар. Бу санъаткор телеэкранда ҳам, саҳнада ҳам ибодилар, ҳаёли, ҳақиқий ўзбек қизининг қиёфасини, чинакам образини яратиб, қанча-қанча қизларимизга ибрат бўлган эди.

Афсуски, бугун телевидение орқали берилаётган баъзи клипларни оила, фарзандлар даврасида томоша қилиб бўлмай қолди. Ҳар бир ҳаракатида ғарбга тақлид сезилиб турадиган, очиқ-сочиқ кийинган ёшларни кўриб, наҳотки шулар ҳам бизнинг фарзандларимиз, бизнинг миллатимиз вакиллари бўлса, деб ўйлаб қоласан киши». [1] деб келтирган эди.

«Ўқувчи-ёшларни мумтоз муסיқа мероси билан яқиндан таништириш, ҳаваскорлик тугараклари, санъат саройларида ташкил этилган халқ чолғу асбоблари ансамбллари фаолиятларини кенг ёйиш муסיқа санъати ривожини ва тараққиётини таъминлайди деган умиддамиз. Мазкур ансамблларда нафақат миллий қадриятимиз, анъаналаримизни, қолаверса, қардош халқлар санъати ва маданиятини тарғиб қилиш вазифалари амалга оширилмоғи мақсадга мувофиқдир» [3]. Бунда ўқувчи-ёшларнинг ватанпарварлик ва байналминаллик туйғуларини шакллантирган ва ўстирган бўламиз. Жамоа билан ишлаш жараёнида ўқувчи-ёшлар ўз ўзини бошқариш, ўзгалар меҳнатини қадрлаш, бир-бирларига ёрдам қўлини чўзиш каби яхши ахлоқий сифатларни ўрганадилар. Ансамблларда ўқувчи-ёшлар бир-бирлари билан йиллар давомида дўстлашадилар. Улар раҳбар ёрдамида қуйларнинг бастакорлари ҳақида, уша қуйнинг ёзилиш услуби ҳақида маълумот оладилар, шу орқали ўзларининг маънавий-ахлоқий фазилатларини шакллантира борадилар. Бундан ташқари ўз ижролари билан ўзлари, балки тингловчига ҳам эстетик завқ бағишлайдилар.

Муסיқа воситалари билан маънавий-ахлоқий фазилатини тарбиялаш жараёни ўзига хос хусусият, эмоционал таъсири билан кўзга ташланади. Муסיқа санъатида ҳам ғоявийлик биринчи ўринда туради. Бизнинг асосий вазифамиз

Ўқувчи-ёшларимизни мазмунан яхши, янгидан янги асарлар билан бойитилишдан иборат бўлмоғи лозим, бу борада қорақалпоқ халқ мусиқаларининг роли ва аҳамияти жуда катта.

Қорақалпоқ халқ мусиқаси ўқувчи-ёшларда: инсонпарварлик, ватанпарварлик, миллий ифтихор, байналмилалчилик, фуқаролик ҳис-туйғуларини тарбиялайди, санъат ва ҳаётни тўғри эстетик идрок этишни, меҳнатсеварликни таркиб топтиради. Бундан ташқари, халқ мусиқаси ўқувчи-ёшларда тўғри дид ва эҳтиёжларни шакллантиришда ёрдам беради ва шу туфайли «битлз», «рок», «поп» сингари йўлдан чиқарадиган мусиқаларнинг зарарли таъсирига берилишларнинг олдини олади ва ёш авлодни маънавий-ахлоқий фазилатларини шакллантиришда асосий функцияни бажаради деб уйлаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Адабиёт ва санъат, маданиятни ривожлантириш – халқимиз маънавий оламини юксалтиришнинг мустаҳкам пойдеворидир. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон ижодкор зиёлилари вакиллари билан учрашувдаги маърузаси. 2017 й. 3-августъ.
2. Сухомлинский.В «Тарбия ҳақида» Т: Ёш гвардия, 1977 – 115-117 бетлар.
3. Азимов.Б.Т. Нравственное воспитание молодежи средствами народной музыки на материале музыкальной самодеятельности ПТУ Республики Ўзбекистан: дисс-канд, пед наук-Т; ТДПИ 1991, 188 с.

ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ В ДУХЕ МЕЖНАЦИОНАЛЬНОГО СОГЛАСИЯ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ПЕСЕН

**Успанова Р.А., преподаватель кафедры Народное творчество
факультета искусствоведения Нукусского филиала
Узбекского государственного института искусств и культуры**

Аннотация. Музыка играет важную роль в развитии нашей национальной культуры, таинственная сила музыки, которая влияет на нашу национальную идентичность, музыка, которая может смягчить человеческое сердце, показать в нем веру чувство любви и сострадания, музыкальное воспитание методика совершенствования в образовательных учреждениях, музыковедение физиология, психология опираясь на обобщенный опыт своих дисциплин, методика музыкального воспитания особенно изысканность такие вопросы, как охота на ведьм с музыковедческими дисциплинами освещенный.

Ключевые слова: национальная культура, национальная музыка, исторический прогресс, идеи и концепции, национальное возрождение, ценность, социальное отношение, воспитание, традиции.

Роль музыки и искусства в развитии общества, в котором мы живем, неопределима. Это также то, что укрепляет наши традиции, которые объединяют все нации и народы. Не будет преувеличением сказать, что музыка способна сеять семена добра в сердцах людей и борется с другими пороками. В этот момент само собой разумеется, что музыкальное искусство имеет большое значение в образовательном плане.